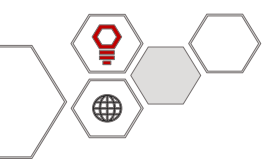
Адміністративне право і процес

УДК 342.951:343.352

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19434975>**Інституційно-правові гарантії незалежності антикорупційних органів в Україні****Нікітчук Павло Володимирович,**аспірант, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда
Юзькова, Україна, <https://orcid.org/0009-0006-4589-0571>**Прийнято: 11.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026**

Анотація. У статті досліджуються інституційно-правові гарантії незалежності спеціалізованих антикорупційних органів в Україні – Національного антикорупційного бюро (НАБУ), Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), Вищого антикорупційного суду (ВАКС) та Агентства з розшуку та менеджменту активів (АРМА). Проаналізовано доктринальне обґрунтування незалежності як *conditio sine qua non* ефективності антикорупційних інституцій через призму теорій *credible commitment* та *principal-agent*. Встановлено, що міжнародні стандарти (UNCAC, Джакартські принципи, рекомендації GRECO, висновки Венеціанської комісії) формують багаторівневу систему вимог до нормативних, кадрових, фінансових та процесуальних гарантій незалежності. Виявлено асиметричність гарантій: ВАКС захищений конституційними гарантіями суддівської незалежності, НАБУ має розвинену, але не конституціоналізовану систему захисту, тоді як НАЗК та АРМА залишаються найбільш вразливими. Здійснено компаративний аналіз із моделями Румунії

(DNA), Сінгапуру (CPIB), Гонконгу (ICAC), Латвії (KNAB) та Індонезії (KPK). Досліджено унікальну для світової практики українську модель конкурсних комісій із вирішальним голосом міжнародних експертів та оцінено її перехідний характер. Ідентифіковано типологію загроз незалежності, зокрема законодавчі атаки (кризу липня 2025 року із Законом № 12414), інструменталізацію Конституційного Суду та інституційне захоплення зсередини. Досліджено механізми нейтралізації загроз – міжнародну кондиціональність, громадський контроль та конституціоналізацію – і встановлено, що їхня ефективність залежить від збереження євроінтеграційного контексту. Обґрунтовано, що гарантії незалежності, закріплені лише на рівні звичайного закону, є формально достатніми, проте реально крихкими, і конституціоналізація антикорупційних органів залишається стратегічним пріоритетом. Запропоновано напрями удосконалення: конституційне закріплення статусу НАБУ і САП, запровадження захищених статей бюджету із механізмом індексації, поширення моделі міжнародного компонента на НАЗК та АРМА.

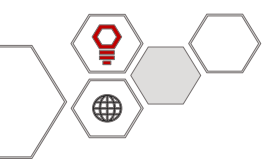
Ключові слова: незалежність антикорупційних органів, інституційно-правові гарантії, НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, АРМА, конкурсні комісії, міжнародний компонент, конституціоналізація.

Institutional and legal guarantees of independence of anti-corruption bodies in Ukraine

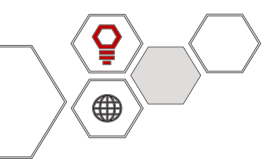
Pavlo Nikitchuk,

Postgraduate Student, Khmelnytskyi University of Management and Law named
after Leonid Yuzkov, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0006-4589-0571>

Abstract. The article examines the institutional and legal guarantees of independence of specialized anti-corruption bodies in Ukraine – the National Anti-

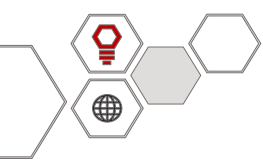
Corruption Bureau (NABU), the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office (SAPO), the National Agency on Corruption Prevention (NACP), the High Anti-Corruption Court (HACC), and the Asset Recovery and Management Agency (ARMA). The doctrinal justification for independence as a *conditio sine qua non* of anti-corruption institutions' effectiveness is analyzed through the lens of credible commitment and principal-agent theories. It is established that international standards (UNCAC, Jakarta Principles, GRECO recommendations, Venice Commission opinions) form a multi-level system of requirements for normative, personnel, financial, and procedural independence guarantees. An asymmetry of guarantees is revealed: HACC is protected by constitutional guarantees of judicial independence, NABU has a developed but non-constitutionalized protection system, while NACP and ARMA remain the most vulnerable. A comparative analysis with the models of Romania (DNA), Singapore (CPIB), Hong Kong (ICAC), Latvia (KNAB), and Indonesia (KPK) is conducted. The unique Ukrainian model of selection commissions with a decisive vote of international experts is examined and its transitional nature is assessed. A typology of threats to independence is identified, including legislative attacks (the July 2025 crisis with Law No. 12414), instrumentalization of the Constitutional Court, and institutional capture from within. Threat neutralization mechanisms – international conditionality, civic oversight, and constitutionalization – are examined, and their effectiveness is found to depend on the persistence of the EU integration context. It is argued that independence guarantees enshrined only at the level of ordinary law are formally sufficient but practically fragile, and constitutionalization of anti-corruption bodies remains a strategic priority. Directions for improvement are proposed: constitutional enshrinement of NABU and SAPO status, introduction of protected budget lines with an indexation mechanism, and extension of the international component model to NACP and ARMA.

Key words: independence of anti-corruption bodies, institutional and legal guarantees, NABU, SAPO, NACP, НАСЦ, АРМА, selection commissions, international component, constitutionalization.

Постановка проблеми. Незалежність антикорупційних органів є фундаментальною передумовою ефективності будь-якої національної системи протидії корупції. Конвенція ООН проти корупції у статтях 6(2) та 36 закріпила «необхідну незалежність» (necessary independence) як мінімальний стандарт для антикорупційних інституцій, однак свідомо не визначила конкретного змісту цієї вимоги, залишивши простір для національного конституційного дизайну [1]. Україна після Революції Гідності побудувала п'ять спеціалізованих інституцій з антикорупційним мандатом (НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, АРМА) і сконструювала для них істотно різні за глибиною та стійкістю гарантії незалежності. Проте розрив між нормативно закріпленою (de jure) та реально діючою (de facto) незалежністю набув критичних масштабів: за період 2015–2022 років зафіксовано щонайменше 35 спроб послабити незалежність лише НАБУ [2], а в липні 2025 року Верховна Рада прийняла Закон № 12414, який за одну ніч фактично підпорядкував НАБУ і САП Генеральному прокурору [3]. Ці події актуалізують необхідність комплексного аналізу гарантій незалежності антикорупційних органів як окремого правового інституту: їхньої доктринальної природи, нормативної конструкції, кадрових та фінансових параметрів, вразливостей і механізмів захисту.

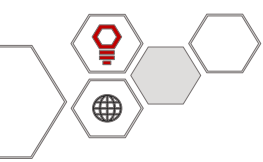
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика незалежності антикорупційних інституцій перебуває на перетині кількох наукових дискурсів – адміністративного права, інституційної економіки та порівняльного конституціоналізму. Дж. В. Кемпбелл, Т. Ім та В. Чо досліджували зв'язок між інституційною незалежністю, достовірними зобов'язаннями (credible commitment) та провалом антикорупційних реформ у

країнах, що розвиваються, на прикладі Індонезії, де ослаблення Комісії з викорінення корупції (КРК) у 2019 році продемонструвало вразливість органів, створених звичайним законом [4]. Л. де Соуза проаналізував діалектику між наділенням повноваженнями та маргіналізацією антикорупційних агенцій, виявивши парадокс: надмірне наділення владою без механізмів підзвітності призводить до зворотної реакції з боку політичних еліт [5].

Р. Грегорі зосередився на розмежуванні політичної незалежності та операційної неупередженості, обґрунтувавши, що саме операційна автономія (а не формальний статус) визначає ефективність антикорупційного органу [6]. Г. Куріс порівняв моделі «сторожових псів» (watchdogs) та «охоронних псів» (guard dogs), поставивши питання: чи потребують антикорупційні агенції «сильних зубів» – тобто силових повноважень – чи достатньо превентивних функцій [7]. Дж. С. Т. Куа у серії публікацій проаналізував моделі Сінгапуру (СРІВ) та Гонконгу (ІСАС) як зразки тривалої інституційної незалежності, забезпеченої конституційним закріпленням, адекватним фінансуванням та прямою підзвітністю вищому керівництву [8]. Т. Гонг та ін. дослідили громадське сприйняття ефективності антикорупційних агенцій, виявивши, що публічна підтримка є критичним фактором збереження незалежності [9].

Ю. Сюй та ін. запропонували концепцію «диференційованої публічної підтримки» незалежності антикорупційних агенцій, встановивши, що громадяни підтримують незалежність переважно тоді, коли орган справді ефективний, створюючи циклічну залежність між ефективністю та захищеністю [10]. Т. Хайтан увів концепцію «guarantor institutions» – інституцій-гарантів четвертої гілки влади, що забезпечують дотримання конституційних норм і потребують конституційного закріплення [11]. С. А. Шютте детально проаналізував процедури призначення та звільнення керівників антикорупційних агенцій, визначивши ці процедури як ключовий індикатор рівня незалежності [12]. С. де Жаєжер описав значення

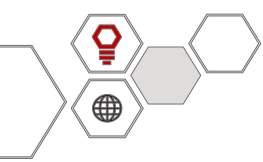

Джакартських принципів як «game changer» для стандартизації вимог до антикорупційних інституцій [13]. А. Біліцький проаналізував кризу липня 2025 року в Україні як ілюстрацію крихкості гарантій незалежності, закріплених на рівні звичайного закону [14]. А. Неколяк дослідив рішення КСУ щодо антикорупційної реформи як приклад того, як конституційна юстиція може бути інструменталізована проти антикорупційних органів [15].

Виділення невирішених частин проблеми. Водночас у вітчизняній науковій літературі бракує комплексного дослідження гарантій незалежності як системного інституту, що охоплює всі п'ять спеціалізованих антикорупційних органів одночасно. Більшість існуючих праць зосереджені на окремих аспектах – конституційному статусі НАБУ, процедурах призначення керівників або бюджетній автономії – без цілісної оцінки сильних і слабких ланок системи гарантій та їхньої адекватності міжнародним стандартам.

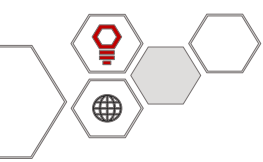
Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексний аналіз інституційно-правових гарантій незалежності антикорупційних органів в Україні – НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС та АРМА – через призму міжнародних стандартів (UNCAC, Джакартських принципів, рекомендацій GRECO, висновків Венеціанської комісії) із виявленням асиметричності гарантій, ідентифікацією системних загроз незалежності та обґрунтуванням напрямів удосконалення нормативної конструкції.

Виклад основного матеріалу. Потреба в незалежності антикорупційних органів випливає з фундаментального парадоксу: ці інституції створюються тими самими політичними акторами, яких покликано контролювати. Теорія *credible commitment* пояснює цю проблему через концепцію достовірних зобов'язань: незалежність інституції є механізмом, через який політична еліта бере на себе зобов'язання не втручатися у процеси, що обмежують її саму [16]. Коли інституційний дизайн не забезпечує достовірності таких зобов'язань, еліти стратегічно послаблюють ключові

компоненти антикорупційного механізму, зберігаючи при цьому зовнішню легітимність – саме цей патерн продемонструвало ослаблення КРК в Індонезії у 2019 році [4]. Теорія principal-agent додає ще один вимір: антикорупційний орган діє як агент суспільства, але принципалом (замовником) виступає та ж політична влада, яка є об'єктом контролю, – звідси рецидивне питання «хто контролює контролера» [5]. У понятійному вимірі незалежність антикорупційного органу охоплює три складники: інституційну незалежність (institutional independence) – автономний правовий статус; операційну незалежність (operational independence) – свободу прийняття рішень щодо конкретних справ; фінансову незалежність (budgetary independence) – автономію у формуванні й використанні бюджету [6]. Ці категорії не тотожні: інституція може мати формальний автономний статус, але бути позбавленою операційної свободи через залежність від бюджетних рішень зовнішнього суб'єкта. Принципове значення має й розрізнення «незалежності ВІД» (від політичного втручання, виконавчої влади, бізнес-інтересів) та «незалежності ДЛЯ» (для ефективного виконання мандату); без першого друге стає неможливим [7].

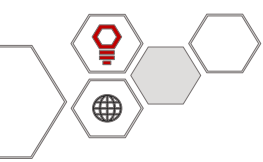
Конвенція ООН проти корупції оперує поняттям «необхідної незалежності», свідомо уникаючи абсолютних формулювань. Джакартські принципи 2012 року конкретизували цей стандарт у шістнадцяти принципах, згрупованих у три блоки: інституція (мандат, сталість правової основи, процедура призначення та звільнення керівника, каденційність, імунітет), ресурси (бюджетна автономія, кадрове забезпечення, достатні повноваження) та підзвітність (звітність, прозорість, громадська комунікація) [17]. Коломбоський коментар 2020 року уточнив: принцип сталості (permanence) вимагає закріплення в конституції або спеціальному законі; принцип призначення – процедури, що гарантує аполітичність, неупередженість і компетентність; принцип звільнення – чітко визначених законом підстав для запобігання довільному відстороненню [18]. Рада Європи у Двадцяти керівних

принципах боротьби з корупцією закріпила у Принципі 3 вимогу забезпечення «незалежності та автономії, що відповідають функціям» антикорупційних органів [19]. Венеціанська комісія у висновку CDL-AD(2023)046 артикулювала чотири ключові вимоги: незалежність і автономія, підзвітність і прозорість, спеціалізований персонал, адекватні ресурси та повноваження, – підкресливши, що правоохоронні антикорупційні органи потребують вищого рівня незалежності, ніж превентивні [20]. Антикорупційні органи, у розумінні Т. Хайтана, є типовими інституціями четвертої гілки влади (*guarantor institutions*), а відтак потребують конституційного закріплення як невід’ємного елемента своєї незалежності [11].

Доктринальне підґрунтя незалежності набуває практичного значення лише тоді, коли втілюється у конкретних нормативних конструкціях. Саме тому наступний крок аналізу передбачає з’ясування того, як саме українське законодавство оформлює гарантії незалежності для кожного з п’яти антикорупційних органів.

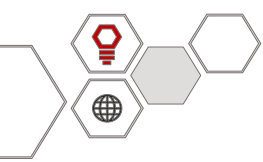
Нормативна конструкція гарантій незалежності антикорупційних органів в Україні побудована виключно на рівні звичайних законів, що створює системну вразливість: будь-який із цих законів може бути змінений простою більшістю Верховної Ради або визнаний неконституційним Конституційним Судом. НАБУ діє на підставі Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» (2014) зі статусом центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Рішенням № 9-р/2020 КСУ визнав неконституційним Указ Президента про призначення директора НАБУ, оскільки перелік повноважень Президента у статті 106 Конституції є вичерпним і не передбачає створення такого органу [21]. Рішенням № 11-р/2020 КСУ визнав неконституційними ключові повноваження Президента щодо НАБУ, надавши тримісячний перехідний період. Парламент відреагував зміною закону: призначення директора передано Кабінету Міністрів за результатами конкурсу з участю міжнародних експертів [22]. Венеціанська

комісія у висновку CDL-AD(2023)004 підтримала конкурсну модель і висловила перевагу на користь конституціоналізації процедури призначення [23].

САП до грудня 2023 року функціонувала як структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора – фундаментальна проектна вада, що дозволяла Генеральному прокурору блокувати реєстрацію проваджень і затримувати підписання повідомлень про підозру. Закон № 3509-IX від 8 грудня 2023 року перетворив САП на окрему юридичну особу публічного права в системі прокуратури; формальне відокремлення відбулося 21 березня 2024 року [24]. Утім, керівник САП зберігає статус заступника Генерального прокурора, що підтримує доктринальну напругу між операційною автономією та інституційною належністю. НАЗК створено Законом «Про запобігання корупції» зі статусом центрального органу виконавчої влади зі спеціальним статусом. Рішення КСУ № 13-р/2020 скасувало кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та позбавило НАЗК повноважень щодо перевірки декларацій та моніторингу способу життя, фактично паралізувавши орган [15]. Венеціанська комісія у висновку CDL-PI(2020)018 визнала аргументацію КСУ «неповною і непереконливою» та вказала на конфлікт інтересів суддів [25]. ВАКС має правовий статус постійного вищого спеціалізованого суду і захищений загальними конституційними гарантіями суддівської незалежності. АРМА (центральный орган виконавчої влади зі спеціальним статусом) до реформи 2025 року мав найслабші гарантії з-поміж усіх антикорупційних органів.

Аналіз засвідчує чітку ієрархію жорсткості гарантій. До жорстких (hard guarantees) належать конституційні гарантії суддівської незалежності для ВАКС, фіксована каденція директора НАБУ, закритий перелік підстав для звільнення. М'якими (soft guarantees) залишаються статус спеціального органу виконавчої влади, бюджетні процедури та процесуальні заборони втручання, які можуть бути змінені звичайним законом. Конституціоналізація НАБУ

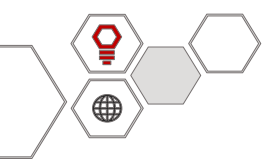

залишається пріоритетом, але заблокована воєнним станом: стаття 157 Конституції забороняє внесення конституційних змін у таких умовах [23].

Нормативна архітектура окреслює правову рамку незалежності, проте без адекватних кадрових гарантій вона залишається декларативною. Саме у формуванні керівництва антикорупційних органів нормативний дизайн безпосередньо стикається з політичною практикою.

Україна створила унікальну у світовій практиці модель формування керівництва антикорупційних органів – конкурсні комісії з формалізованим вирішальним голосом міжнародних експертів. Жодна інша юрисдикція не надає міжнародним представникам право вето при відборі керівників національних правоохоронних органів. Конкурс на посаду директора НАБУ 2015 року передбачав дорадчу участь громадськості без формалізованого міжнародного компонента [26]. Конкурс 2022–2023 років відбувався за новою моделлю: шість членів комісії (три від уряду, три від міжнародних партнерів), причому рішення ухвалюється більшістю з обов’язковою підтримкою не менше двох міжнародних експертів [27]. Конкурс на керівника САП тривав майже два роки через саботаж з боку парламентської квоти; лише вирішальний голос міжнародних членів комісії забезпечив обрання незалежного кандидата [28]. Добір суддів ВАКС використовує інший, але не менш інноваційний механізм: Громадська рада міжнародних експертів застосовує «презумпцію обґрунтованих сумнівів» – якщо щодо кандидата виникають питання доброчесності, він має їх розвіяти, інакше виключається з конкурсу [29].

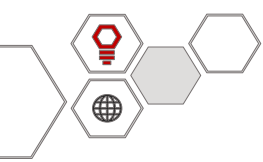
Компаративний аналіз підтверджує ефективність багатоакторних моделей призначення. Румунія застосовує тристоронню схему для DNA: Міністр юстиції пропонує, Вища рада магістратури надає висновок, Президент призначає [30]. Сінгапурське CPIB та гонконгське ICAC мають конституційні гарантії – стаття 22G Конституції Сінгапуру дозволяє директорів CPIB розслідувати навіть прем’єр-міністра за згодою Президента [8]. Латвійське KNAV продемонструвало: навіть за відсутності конституційного закріплення

правовий захист від звільнення може стати ефективним бар'єром – при спробі прем'єра А. Калвітіса звільнити директора А. Лоскутова у 2007 році Генпрокурор визнав звільнення незаконним, а масові протести змусили прем'єра піти у відставку [31]. Захист від дострокового звільнення визначає реальну, а не лише формальну стійкість інституції [12]: директор НАБУ може бути звільнений лише за підставами, вичерпно визначеними законом, причому негативний висновок зовнішнього аудиту є фактично єдиним реальним механізмом – аудит проводиться комісією з трьох осіб, запропонованих міжнародними партнерами [27]. Каденційність (семирічний строк для директора НАБУ без права повторного призначення) зменшує ризик захоплення через формування залежності від тих, хто повторно призначає.

Водночас кадрові гарантії мають вразливі місця. Перший заступник директора НАБУ не проходить конкурсну процедуру з міжнародним компонентом і може стати вектором неформального впливу [2]. Маніпулювання конкурсними процедурами залишається можливим: у конкурсі на директора НАБУ два міжнародні члени комісії відмовилися голосувати за жодного з трьох фіналістів, сигналізуючи про незгоду з якістю відібраних кандидатів, однак процедура дозволяла уряду обрати серед фіналістів самотійно [27]. Дослідження Європейської служби зовнішньої дії 2024–2025 років щодо «потенційних модальностей відбору після поступового виведення міжнародних членів» підтверджує, що ця модель вважається перехідною [32]. Центральне питання – чи здатні національні інституції (реформована судова система, громадянське суспільство) замінити міжнародні гарантії. Криза липня 2025 року, коли парламент за одну ніч ліквідував незалежність НАБУ і САП [3], свідчить: Україна ще не готова до цього переходу.

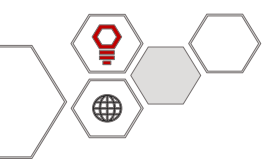
Кадрові гарантії формують організаційну основу незалежності, проте без фінансової автономії вони залишаються структурно неповними. Бюджетне удушення (budget strangulation) є класичним м'яким інструментом підкорення

формально незалежних інституцій, тому фінансові гарантії потребують окремого аналізу.

Фінансова незалежність антикорупційних органів має таке ж конструктивне значення, як і кадрова, оскільки бюджетне удушення (budget strangulation) належить до класичних інструментів м'якого тиску на формально автономні інституції [17]. Джакартські принципи вимагають «достатніх фінансових ресурсів і фіскальної автономії» (Принцип 9), а Венеціанська комісія включає бюджетну автономію до ключових факторів, що визначають незалежність антикорупційного органу [20]. В Україні фінансові моделі п'яти антикорупційних органів істотно різняться. НАБУ фінансується виключно з державного бюджету, подає окремий бюджетний запит і має захищені статті видатків – це найсильніша модель серед українських антикорупційних інституцій [26]. НАЗК працює в рамках стандартного бюджетного процесу через Міністерство фінансів без спеціальних захисних механізмів. САП до відокремлення у березні 2024 року повністю залежала від бюджету Офісу Генерального прокурора [24]. АРМА перебуває у ситуації структурного конфлікту інтересів: агентство управляє арештованими активами і водночас залежить від результатів цього управління [33].

Оплата праці як антикорупційний механізм формально забезпечена: зарплата керівника підрозділу детективів НАБУ сягає 386 тисяч гривень на місяць, тоді як середня зарплата слідчого в інших правоохоронних органах становить близько 25 тисяч [34]. П'ятнадцятикратна різниця є усвідомленим елементом дизайну, покликаним зменшити вразливість працівників до корупційних спокус. Порівняльний досвід підтверджує критичність фінансової автономії: латвійське KNAV зазнало тридцятивідсоткового скорочення бюджету під час фінансової кризи 2008 року [31]; індонезійське КРК після реформи 2019 року втратило фінансову незалежність разом зі зміною статусу на орган виконавчої влади [4]. Навпаки, ICAC Гонконгу стабільно отримує адекватне фінансування через Канцелярію головного

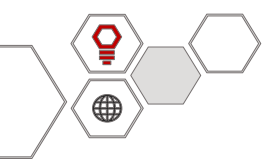

виконавця, а СРІВ Сінгапуру – через Офіс прем'єр-міністра [8]. Бюджетна автономія поступається нормативним гарантіям за рівнем вразливості, але перевершує кадрові за латентністю загрози: бюджетне удушення не потребує законодавчих змін – достатньо рішення Мінфіну про скорочення бюджетного запиту або затримки виділення коштів.

Нормативні, кадрові та фінансові гарантії утворюють захисний каркас незалежності, проте його міцність перевіряється конкретними загрозами. Ідентифікація цих загроз і оцінка існуючих механізмів нейтралізації дозволяють з'ясувати, чи спроможний цей каркас витримати реальний політичний тиск.

Типологія загроз незалежності антикорупційних органів в Україні охоплює п'ять категорій, три з яких мають системний, а дві – ситуативний характер. Законодавчі атаки є найбільш відкритою формою тиску. Закон № 12414 від 22 липня 2025 року є хрестоматійним прикладом: поправки, вставлені в останню мить до законопроекту про зниклих безвісти в умовах воєнного стану, надали Генеральному прокурору право видавати обов'язкові вказівки детективам НАБУ, передавати справи НАБУ іншим органам, укладати угоди про визнання вини без участі САП [3]. Закон було скасовано через дев'ять днів (331 голос «за»), але сам факт його прийняття 263 голосами продемонстрував, що парламентська більшість здатна знищити десятиліття інституційного будівництва за одну пленарну сесію [14]. Європейська Комісія кваліфікувала Закон № 12414 як такий, що «знищив істотні гарантії незалежності НАБУ і САП та підпорядкував їхню операційну діяльність політично призначеному Генеральному прокурору» [35].

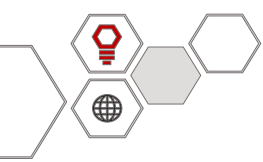
Окремий вимір загрози становить інструменталізація Конституційного Суду. Рішення КСУ № 13-р/2020 ліквідувало кримінальну відповідальність за недостовірне декларування й паралізувало НАЗК, причому серед суддів, що голосували за це рішення, кілька мали особистий конфлікт інтересів – НАЗК виявило порушення в їхніх деклараціях, а НАБУ розслідувало ці факти [15].

Це рішення спричинило закриття понад 180 кримінальних проваджень і конституційну кризу 2020 року [25]. Інституційний тиск через суміжні органи набув нового масштабу в 2025 році: напередодні прийняття Закону № 12414 СБУ провела масштабні обшуки працівників НАБУ та «перевірку дотримання режиму секретності» в САП [3]. Медійний і репутаційний тиск реалізується через координовані Telegram-кампанії, а інституційне захоплення зсередини (institutional capture) проявляється через призначення лояльних заступників без конкурсних процедур та кар'єрне блокування незалежних детективів [2].

Механізми нейтралізації загроз формують три рівні захисту. Міжнародна кондиціональність є найпотужнішим інструментом: після прийняття Закону № 12414 ЄС пригрозив зупинкою фінансування, МВФ зафіксував порушення як структурний бенчмарк [36]. Послідовність реакції (від заяви послів G7 до скасування закону протягом дев'яти днів) демонструє ефективність зовнішнього тиску. Громадянське суспільство забезпечило перші масові протести з початку повномасштабного вторгнення, а організації «Transparency International Україна» та Центр протидії корупції здійснюють постійний моніторинг [37]. Конституціоналізація залишається стратегічним пріоритетом, але заблокована воєнним станом [23]. Компаративний досвід свідчить, що залежність від зовнішнього захисту є ризикованою стратегією: у Румунії протидія спробам PSD ослабити DNA тривала з 2017 по 2019 рік і вимагала як рішень CJEU, так і масових протестів [30]; в Індонезії послаблення КРК відбулося попри міжнародну критику, оскільки зовнішній тиск виявився недостатнім у відсутності сильного внутрішнього громадянського суспільства [4].

Узагальнюючи аналіз загроз, можна констатувати: системною загрозою залишається відсутність конституційного закріплення антикорупційних органів, що уможливорює як парламентські атаки, так і інструменталізацію КСУ. Ситуативними є медійні кампанії та кадрові обхідні маневри. Існуючих механізмів нейтралізації достатньо лише доти, доки зберігається

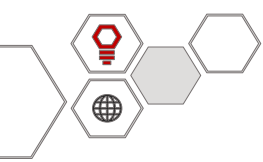

євроінтеграційний контекст як зовнішній стимул. Ризик accountability gap існує, але в українських умовах він є значно меншим, ніж ризик independence gap: перевага незалежності над підзвітністю виправдана в контексті, де головна загроза – не свавілля антикорупційних органів, а їхнє підпорядкування політичній волі. Асиметричність гарантій серед п'яти антикорупційних органів є результатом не стільки свідомого інституційного дизайну, скільки хронології міжнародного тиску: органи, створені в піковий момент євроінтеграційних вимог (НАБУ – 2015, ВАКС – 2018), отримали сильніші гарантії, ніж ті, що формувалися за меншої уваги міжнародних партнерів.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що система інституційно-правових гарантій незалежності антикорупційних органів в Україні є асиметричною і незавершеною. ВАКС має найсильніший захист завдяки конституційним гарантіям суддівської незалежності; НАБУ – розвинену, але не конституціоналізовану систему кадрових, процесуальних і бюджетних гарантій; САП лише з 2024 року набула інституційної відокремленості; НАЗК й АРМА залишаються найбільш вразливими. Ця нерівність є наслідком хронології міжнародного тиску, а не свідомого інституційного планування.

Модель «міжнародного компонента» у конкурсних комісіях є інституційною інновацією глобального значення, однак вона залишається функціонально перехідною. Її сталість залежить не від юридичного дизайну, а від збереження зовнішнього мотиваційного контексту. Коли цей контекст ослабне – після вступу до ЄС або втрати євроінтеграційного імпульсу – модель потребуватиме заміни національними еквівалентами: конституційним закріпленням, кваліфікованими парламентськими більшостями для призначень, незалежними аудиторськими механізмами.

Пріоритетними напрямками удосконалення залишаються: конституціоналізація НАБУ і САП, що стане можливою після завершення воєнного стану; запровадження захищеної статті бюджету для всіх п'яти антикорупційних органів із механізмом автоматичної індексації; створення

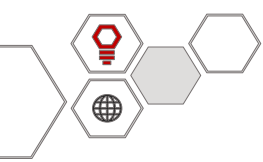

власної криміналістичної інфраструктури НАБУ для усунення операційної залежності від суміжних органів; поширення моделі міжнародного компонента з вирішальним голосом на НАЗК й АРМА до моменту формування достатньо сильних внутрішніх інституційних противаг.

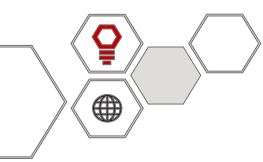
Липнева криза 2025 року продемонструвала головну тезу цього дослідження: гарантії незалежності, закріплені лише на рівні звичайного закону, є формально достатніми й реально крихкими – їх можна знищити за одне пленарне засідання й відновити за дев'ять днів, але інституційна довіра, підірвана таким коливанням, відновлюється значно повільніше. Подальші дослідження доцільно спрямувати на моделювання механізмів заміни міжнародного компонента внутрішніми інституційними гарантіями у контексті постконфліктної реконструкції та завершення процесу євроінтеграції.

Список використаних джерел

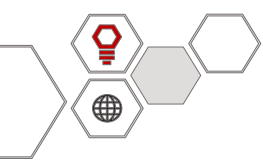
1. United Nations Convention against Corruption. United Nations Office on Drugs and Crime. New York, 2004. URL: https://www.unodc.org/pdf/corruption/publications_unodc_convention-e.pdf
2. Five threats Ukraine's anti-graft agency faces – NV analysis. *The New Voice of Ukraine*. 2025. URL: <https://english.nv.ua/nation/five-threats-ukraine-s-anti-graft-agency-faces-nv-analysis-anti-corruption-50354360.html>
3. Ukraine: New Law Undercuts Independence of Anti-Corruption Bodies. Human Rights Watch. July 24, 2025. URL: <https://www.hrw.org/news/2025/07/24/ukraine-new-law-undercuts-independence-of-anti-corruption-bodies>
4. Campbell J. W., Im T., Cho W. Institutional Independence, Credible Commitment, and Anti-corruption Reform Failure in Developing Contexts: Three Illustrative Examples from Indonesia. *Public Integrity*. 2025. Vol. 27, No. 6. DOI: <https://doi.org/10.1080/10999922.2025.2462294>

5. De Sousa L. Anti-Corruption Agencies: Between Empowerment and Irrelevance. *Crime, Law and Social Change*. 2010. Vol. 53. P. 5–22. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10611-009-9211-3>
6. Gregory R. Political Independence, Operational Impartiality, and the Effectiveness of Anti-corruption Agencies. *Asian Education and Development Studies*. 2015. Vol. 4, No. 1. P. 125–142. DOI: <https://doi.org/10.1108/aeds-10-2014-0045>
7. Kuris G. Watchdogs or Guard Dogs: Do Anti-Corruption Agencies Need Strong Teeth? *Policy and Society*. 2015. Vol. 34, No. 2. P. 125–135. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2015.04.003>
8. Quah J. S. T. Breaking the Cycle of Failure in Combating Corruption in Asian Countries. *Public Administration and Policy: An Asia-Pacific Journal*. 2021. Vol. 24, No. 2. P. 125–138. DOI: <https://doi.org/10.1108/PAP-05-2021-0034>
9. Gong T. et al. Unpacking Public Perceptions of Effectiveness in Anti-Corruption Agencies. *Public Integrity*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/10999922.2022.2068902>
10. Xu Y. et al. Differential Public Support and the Independence of Anti-Corruption Agencies. *European Political Science Review*. 2024. Vol. 16, Iss. 1. P. 72–93. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1755773923000231>
11. Khaitan T. Guarantor (or the So-called Fourth Branch) Institutions. *Asian Journal of Comparative Law*. 2021. Vol. 16(S1). P. S40–S59. DOI: <https://doi.org/10.1017/S2194607800006128>
12. Schütte S. A. The Fish's Head: Appointment and Removal Procedures for Anti-Corruption Agency Leadership. *U4 Issue*. 2015. No. 12. Bergen : Chr. Michelsen Institute. URL: <https://www.u4.no/publications/the-fish-s-head-appointment-and-removal-procedures-for-anti-corruption-agency-leadership>
13. De Jaegere S. Principles for Anti-Corruption Agencies: A Game Changer. *Jindal Journal of Public Policy*. 2012. Vol. 1, No. 1. P. 79–120.

14. Biletskyi A. Ukraine's Anti-Corruption Drama: A (Temporary) Victory, But the Battle is Far from Over. *The Policy Practice*. August 2025. URL: <https://www.thepolicypractice.com/ukraines-anti-corruption-drama-temporary-victory-battle-far-over>
15. Nekoliak A. A Damaged Court Causing a Constitutional Crisis. *Verfassungsblog*. December 2020. DOI: <https://doi.org/10.17176/20201211-154054-0>
16. Miller G. Above Politics: Credible Commitment and Efficiency in the Design of Public Agencies. *Journal of Public Administration Research and Theory*. 2000. Vol. 10, No. 2. P. 289–328. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.jpart.a024271>
17. Jakarta Statement on Principles for Anti-Corruption Agencies. UNODC. Jakarta, 2012. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/WG-Prevention/Art_6_Preventive_anti-corruption_bodies/JAKARTA_STATEMENT_en.pdf
18. Colombo Commentary on the Jakarta Statement on Principles for Anti-Corruption Agencies. UNODC. Vienna, 2020. URL: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2020/20-00107_Colombo_Commentary_Ebook.pdf
19. Resolution (97) 24 on the Twenty Guiding Principles for the Fight against Corruption. Council of Europe. 1997. URL: <https://rm.coe.int/eng-depliant-greco/1680a535f9>
20. Venice Commission. Opinion CDL-AD(2023)046. Strasbourg, 2023. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)046-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)046-e)
21. Рішення Конституційного Суду України від 28.08.2020 № 9-р/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v009p710-20>

22. NABU and Constitution: Constitutional Court Ruling. Transparency International Ukraine. 2020. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/nabu-and-constitution-constitutional-court-ruling/>

23. Venice Commission. Amicus Curiae Brief CDL-AD(2023)004 on the Appointment and Dismissal of the Director of the National Anti-Corruption Bureau. Strasbourg, 2023. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)004-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)004-e)

24. САП виходить зі структури Офісу генпрокурора і стає незалежним органом. *Forbes Ukraine*. 21.03.2024. URL: <https://forbes.ua/news/sap-vikhodit-zi-strukturi-ofisu-genprokurora-i-stae-nezalezhnim-organom-21032024-20050>

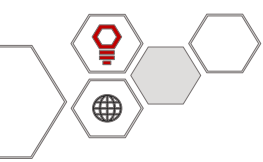
25. Venice Commission. Urgent Joint Opinion CDL-PI(2020)018 on the Legislative Situation Regarding Anti-Corruption Mechanisms. Strasbourg, 2020. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI\(2020\)018-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-PI(2020)018-e)

26. History of NABU. NABU official website. URL: <https://nabu.gov.ua/en/about-the-bureau/struktura-ta-kerivnitctvo/istoriya-stanovlennya/>

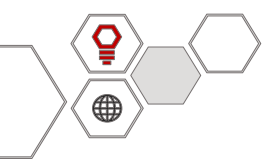
27. NABU Competition: Commission Announces Winners: Hupiak, Kryvonos, Osypchuk. Transparency International Ukraine. 2023. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/nabu-competition-commission-announces-winners-hupiak-kryvonos-osypchuk/>

28. Shabunin V. International Experts within Ukrainian Competitions: Lessons Learned. *Ukrainska Pravda*. 20.09.2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/columns/2022/09/20/7368251/>

29. Halunko M. Launching an Effective Anti-Corruption Court: Lessons from Ukraine. *U4 Anti-Corruption Resource Centre*. 2020. URL: <https://www.u4.no/publications/launching-an-effective-anti-corruption-court>

30. Anti-Corruption in Romania: The Way Forward. World Bank. 2020. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/955101592834192808/pdf/Anti-corruption-in-Romania-the-way-forward.pdf>
31. Surmounting State Capture: Latvia's Anti-Corruption Agency Spurs Reforms, 2002–2011. Princeton Innovations for Successful Societies. URL: <https://successfulsocieties.princeton.edu/publications/surmounting-state-capture-latvias-anti-corruption-agency-spurs-reforms-2002-2011>
32. Commissioning a Study on the Participation of International Members in Selection Commissions for Selecting Heads of Ukrainian RoL Institutions. EEAS. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/commissioning-study-participation-international-members-selection-commissions-selecting-heads_en
33. ARMA: No More Reorganising: What Is Wrong with ARMA and Why European Partners Are Dissatisfied. *Mind.ua*. 2026. URL: <https://mind.ua/en/openmind/20260358-arma-no-more-reorganising-what-is-wrong-with-arma-why-european-partners-are-dissatisfied>
34. 386 тис грн для керівника детективів НАБУ та 25 тис грн для слідчого. *Komersant UA*. URL: <https://komersant.ua/en/386-tys-hrn-dlia-kerivnyka-detektyviv-nabu-ta-25-tys-hrn-dlia-slidchoho-iaki-v-ukraini-zarplaty-pravookhorontsiv/>
35. Limited Progress in the Fight Against Corruption: What the 2025 EC Report Recommends for Ukraine. Transparency International Ukraine. 2025. URL: <https://ti-ukraine.org/en/news/limited-progress-in-the-fight-against-corruption-what-the-2025-european-commission-report-recommends-for-ukraine/>
36. Batory Foundation. Ten Years of Combating Corruption: Successes and Challenges Faced by Ukraine. Warsaw, 2024. URL: <https://www.batory.org.pl/wp-content/uploads/2024/11/Ten-Years-of-Combating-Corruption.pdf>
37. Anti-Corruption Infrastructure project. Transparency International Ukraine. URL: <https://ti-ukraine.org/en/project/anti-corruption-infrastructure/>

38. OECD. Specialised Anti-Corruption Institutions: Review of Models. Paris : OECD Publishing, 2008. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2008/01/specialised-anti-corruption-institutions_2128619c/caa9bbe8-en.pdf

39. Anti-Corruption Transformation Processes in Ukraine. *International Journal for Court Administration*. DOI: <https://doi.org/10.36745/ijca.400>

40. The Role of the KPK Supervisory Board within the Indonesian Constitutional Structure. *Cogent Social Sciences*. 2022. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311886.2022.2035913>